

Andrzej Perzyński

Korneliusz T. Wencel, „Traktat o człowieku” [w:] „Dogmatyka”, t. 5, Warszawa 2007

Łódzkie Studia Teologiczne 18, 364-366

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Korneliusz T. Wencel EC, *Traktat o człowieku*, w: *Dogmatyka*, t. 5, Biblioteka Więzi, Warszawa 2007, ss. 17–212.

Jeden z fundamentalnych problemów, nie tylko współczesnej kultury, to problem poznania człowieka – jego natury, pochodzenia, działania, które pozwoli mu spełnić się jako osoba ludzka i osiągnąć ostateczne przeznaczenie. Ów problem streszcza się w pytaniu: kim jest człowiek? i stanowi klucz do rozumienia całej rzeczywistości. Wraz z „narodzinami” racjonalnej działalności człowieka, osoba ludzka ujawniła, a nawet zmanifestowała, przede wszystkim potrzebę poznania i znajomości siebie samej, a tym samym ujawniła swoją ludzką naturę. Ów proces trwa, a próby poznania człowieka podejmowane są przez wieki. Na różnych płaszczyznach i w różnych okolicznościach, na użytek akademicki czy z potrzeby egzystencjalnej człowiek wciąż pyta o to, kim jest; rzeczywistość, jaką jest on sam, nurtuje jego serce i umysł. Będąc dla siebie tajemnicą i zagadką, pragnie jak najpełniej poznać swoje osobowe oblicze.

Biblioteka Więzi w 2007 r. opublikowała piąty tom *Dogmatyki*, pierwszego w historii podręcznika teologii dogmatycznej. Pierwszą część wspomnianego tomu stanowi monografia Korneliusza T. Wencła *Traktat o człowieku* (ss. 17–212). Autor, doktor teologii, eremita, kameduła, w swojej pracy w sposób przejrzysty, głęboki i rzetelny podjął próbę sformułowania możliwie najpełniejszej odpowiedzi na pytanie o człowieka. Z perspektywy antropologii teologicznej ukazuje człowieka jako byt, który źródło swego istnienia ma w Bogu, w Nim bowiem ma swój początek, ku Niemu zdąża jako ostatecznemu przeznaczeniu, Celowi ludzkiego życia, a zbawcze dzieło Chrystusa nadaje, tak w wymiarze naturalnym, jak i nadprzyrodzonym, sens jego osobowemu istnieniu w obu wspomnianych wymiarach. Autor ukazuje człowieka jako osobę, która, istniejąc w czasie, doświadczając wymiaru wieczności jako koniecznego rdzenia przygodnej egzystencji bytu samoświadomego.

Monografia o. Wencła *Traktat o człowieku* jest złożona z dziewięciu rozdziałów: 1) *Antropologia teologiczna – rys historyczny* (ss. 20–51), 2) *Człowiek w teologii stworzenia* (ss. 52–66), 3) *Człowiek stworzony na obraz Boży* (ss. 67–77), 4) *Cielesno-duchowa struktura człowieka* (ss. 78–88), 5) *Ludzka wolność zasadą społecznej egzystencji człowieka* (ss. 89–106), 6) *Czasowy wymiar życia ludzkiego* (ss. 107–114), 7) *Grzesznik w Adamie* (ss. 115–130), 8) *Chrystologiczne źródło łaski usprawiedliwienia i zbawienia* (ss. 131–157), 9) *Stworzenie w Bogu. Teologiczny horyzont eschatycznego przeznaczenia człowieka* (ss. 158–172). Ponieważ zamysłem Wydawcy i Autora jest, by publikacja miała charakter podręcznika akademickiego, zatem po zasadniczej, merytorycznej części Autor zamieszcza propozycje ćwiczeń, wybór tekstów źródłowych i bibliografię. Jest to cenne dopełnienie podręcznika w aspekcie jego wymiaru dydaktycznego i wskazuje, jak praktycznie wykorzystywać prezentowane prawdy teologiczne.

Cel jaki stawia sobie Korneliusz T. Wencel w swojej publikacji to ukazać człowieka w całej jego pełni, wydobyć i jasno zdefiniować wszystkie wymiary i pokłady życia osobowego, zarówno doczesny jak i wieczny, naturalny i nadprzyrodzony, oraz ukazać ich głębię, złożoność, specyfikę i wyjątkowość. Ukazać harmonię i równowagę między tymi przestrzeniami, które konstytuują ów jedyny przypadek bytowy stworzony, jakim jest byt samoświadomy – osoba ludzka.

Ojciec Wencel w rzeczywistość człowieka wprowadza czytelnika poprzez rys historyczny odczytany w świetle zarówno Starego, jak i Nowego Testamentu, ukazając proces kształtowania się antropologii teologicznej w tradycji Kościoła. Punktem wyjścia jest oczywiście akt stworzenia człowieka i jego szczególnie status, który pozwala mu panować nad rzeczywistością stworzoną, którą Bóg niejako składa w jego ręce. Owo wyróżnienie człowieka tłumaczy jego ontyczna struktura, która wyraża się w aktach cielesnych (ciało), psychicznych (dusza) i duchowych (duch) i stanowi integralną jedność określającą konstytutywne funkcje osoby ludzkiej. Następnie Autor wprowadza nas w rzeczywistość grzechu i jego konsekwencje, wieńcząc ten problem wskazaniem na dzieło Nowego Człowieka, Chrystusa, który poprzez przyjęcie ludzkiej natury, narodzenie, życie, mękę,

śmierć i zmartwychwstanie ofiaruje człowiekowi niejako nowe oblicze – odrodzone, przemienione i uświęcone, oblicze nowego stworzenia w Chrystusie i nowy status ludzkiego bytowania.

W rozdziale *Człowiek w teologii stworzenia* następuje analiza przyczyny dzieła stworzenia, jaką jest zbawczy zamysł Boga, który w swej nieskończonej miłości, w wolnym akcie zapragnął podzielić się swoją miłością i szczęściem. Stworzenie człowieka na obraz Trójcy Świętej wyjaśnia jego osobowy charakter, który uzdolnia go poprzez miłość i wolność do dania pozytywnej odpowiedzi na zbawcze działanie Boga. Na mocy swojej natury człowiek rozpoznaje siebie jako osobę i w akcie wolnej decyzji otwiera się na dar objawienia. To otwarcie i przyjęcie daru objawienia wskazuje na transcendentny charakter ludzkiego życia i jego przeznaczenia.

Centrum kolejnego rozdziału *Człowiek stworzony na obraz Boży* stanowi analiza słów: „obraz” i „podobieństwo”. Wskazują one na wyjątkowość ludzkiej pozycji w świecie stworzonym. Autor, odwołując się do Ojców Kościoła i Tradycji, szczegółowo analizuje to zagadnienie i konstatuje, iż słowo „obraz” wskazuje na ontyczną strukturę człowieka, odnosi się do naturalnej ludzkiej egzystencji, do jego bytowej przygodności, czyli bytu stworzonego przez Boga. Natomiast pojęcie „podobieństwo” odnosi się do wymiaru etyczno-moralnego, który jest wyrazem aktualizacji wszystkich potencji człowieka jako bytu będącego w drodze, bytu, który się staje.

Analizując cielesno-duchową strukturę człowieka, Autor z naciskiem podkreśla jej jedność i wskazując na niepowtarzalność złożenia ciała i duszy, odczytuje je jako skutek aktu stworczego dokonanego przez Boga. Stwórca tak zespolił ze sobą te dwa elementy, iż człowiek nie przejawia materialnej i duchowej dualności, lecz stanowi integralną osobowość.

Egzystencjalna jedność człowieka jako osoby jest ukonstytuowana poprzez wzajemne przyporządkowanie i przenikanie się ciała i duszy. W cielesno-duchowym istnieniu i działaniu urzeczywistnia się osoba ludzka w jej indywidualnym, osobowym, intelektualno-wolitywnym bytowaniu w stosunku do Boga i całego świata stworzonego – innych ludzi, bytów niesamoświadomych oraz całej przyrody. Ze względu na niepowtarzalny charakter ludzkiej natury Boży zamysł zbawienia w stosunku do człowieka ma charakter pierwotny i odnosi się do eschatologicznego spełnienia w zmartwychwstaniu umarłych.

W kolejnym rozdziale *Ludzka wolność zasadą społecznej egzystencji człowieka* zostaje postawiona teza, iż Bóg, stwarzając człowieka, obdarzył go wolnością, przez co uczynił go podobnym do siebie samego. Z tą różnicą, że wolność Boga ma charakter absolutny i wieczny, natomiast wolność człowieka naznaczona jest wszelkimi znamionami przygodności bytowej. Aczkolwiek najpełniej wyraża się i realizuje w doniesieniu do wolności Trójjedynego Boga. Zatem ludzka wolność realizuje się w kontekście społecznym, poza którym nie jest możliwe ludzkie bytowanie. Jest ona jednocześnie narzędziem aktualizowania ludzkich potencjalności, czyli procesu upodmiotowienia człowieka. Ów proces przebiega zawsze w kontekście społecznym, człowiek dojrzewa w człowieczeństwie, pozostając w relacjach z innymi osobami zarówno osobami ludzkimi, jak też Osobami Boskimi.

Problem istnienia człowieka w czasie analizuje Autor w kolejnej części traktatu. Antropologia teologiczna podejmuje zagadnienie przygodnego charakteru ludzkiego istnienia, wskazując na perspektywę kresu naturalnego bytowania człowieka. Charakter bytowania w czasie wyraża się zarówno przez początek, narodzenie stworzenia, jak też przez kres, śmierć. Ta sytuacja rodzi w człowieku swoiste napięcie między nieuchronnym końcem a pragnieniem życia bez końca, życia wiecznego. Protest człowieka wobec śmierci to odrzucenie niedorzeczności życia osobowego zamkniętego jedynie w wymiarze doczesnym, naturalnym. Problemu oczywistości i absurdalności śmierci człowiek nie jest w stanie rozwiązać sam. Jedynie włączenie się w misterium śmierci Chrystusa i przyjęcie łaski, daru Jego odkupienia nadaje sens ludzkiej śmierci i ją wyjaśnia.

W rozdziale *Grzesznik w Adamie* Autor analizuje problem grzechu pierworodnego i jego konsekwencje. Grzech pierwszych rodziców odebrał człowiekowi status mieszkańca raj, człowiek został wydziedziczony ze środowiska swego bytowania. Tym samym, w konsekwencji grzechu, musiał przyjąć na siebie cierpienie, trud, ustawiczne zmaganie się ze słabościami i wręcz wewnętrzną walkę o zachowanie łaski. Ojciec Wencel, stawiając tezę, iż grzech pierworodny pozostaje

źródłem każdego buntu i zamknięcia się ludzkiej miłości i wolności na Boga oraz zakwestionowaniem Jego, w najwyższym stopniu, doskonałej woli, uzasadnia ją, odwołując się do historycznych polemik i przez wieki wypracowanej Nauki Kościoła. Jedyne dzieło zbawienia dokonane w Chrystusie, „Nowym Adamie”, otwiera człowiekowi możliwość wyjścia z tego dramatycznego położenia.

Rdzeniem kolejnego zagadnienia jest problem usprawiedliwienia i zbawienia człowieka dokonanego przez Chrystusa, który jest źródłem wszelkich łask. Człowiek, zdając sobie sprawę ze swojego położenia, pragnie wyzwolenia z dramatycznej sytuacji, w jakiej znalazł się po grzechu pierworodnym. To pragnienie wypływa z ludzkiej stworzonej i wolnej natury. W to pragnienie wkracza Bóg ze swoją łaską, w Jezusie Chrystusie, jako świętym i sprawiedliwym. Łaską odkupienia usprawiedliwia człowieka przed samym sobą. Odtąd Boża sprawiedliwość zostaje wyjęta spod prawa, a poddana łaskawej decyzji Boga. Sprawiedliwość Boga jest więc darem, który nie tylko oczyszcza grzesznika, ale czyni go nowym stworzeniem, duchowo uzdrowionym. Owo usprawiedliwienie ma charakter powszechny, kosmiczny. Przyjęcie łaski odkupienia wyznacza początek nadprzyrodzonego uwolnienia człowieka z grzechu. Maryja, dzięki wyjątkowemu uczestnictwu w uniwersalnej misji Syna, wyznacza kierunek drogi zarówno Kościoła, jak i poszczególnego człowieka ku doskonałości.

W ostatnim rozdziale traktatu Korneliusz Wencel ukazuje i rozważa teologiczny horyzont eschatycznego przeznaczenia człowieka jako szczególnego przypadku bytowego w dziele stworzenia. Antropologia teologiczna konsekwentnie wskazuje człowiekowi cel jego życia, który wykracza poza granice doczesności i tym samym nadaje nadprzyrodzony sens bytowaniu człowieka. Bóg poprzez dzieło zbawienia dokonane w Chrystusie, wyposaża odkupionego człowieka w łaskę nadziei, w Boży dar eschatologicznego ocalenia. Chrystus zmartwychwstały jest nadzieją dla ludzkości i otwiera przed gatunkiem ludzkim perspektywę przyszłej chwały, czyli udziału w wiecznym szczęściu Boga. Natomiast udział w Eucharystii, postawa dziękczynienia i uwielbienia antycypuje nadprzyrodzoną rzeczywistość przyszłej chwały. Dynamika życia wiecznego i jego absolutna doskonałość, pełnia stanie się udziałem człowieka na mocy nadprzyrodzonego daru, łaski włączenia osoby ludzkiej w boski wymiar trynitarnego życia Boga.

Rozprawa Korneliusza T. Wencela *Traktat o człowieku* jest owocem dojrzałego, dobrze osadzonego w problematyce namysłu i solidnej formacji epistemologiczno-metodologicznej. Autor jest wnikliwy w analizowaniu podjętego tematu. Rzetelnie referuje dotychczas stawiane i opracowane na gruncie antropologii teologicznej tezy, nakreśla szeroką panoramę zagadnień, jak również z głęboką znajomością tematu formułuje własne poglądy i stanowisko, legitymując się mocnymi merytorycznie argumentami.

Publikacja K. Wencela jest chrześcijańską refleksją nad człowiekiem z uwzględnieniem uwarunkowań historycznych, kulturowych a szczególnie naukowych, wypracowanych na gruncie teologii, dowodzi, iż Autor jest dobrze przygotowany do podjęcia i zmierzenia się z problemem człowieka z perspektywy teologicznej. Jego *Traktat o człowieku* jest znaczącym głosem w trwającej od wieków dyskusji na temat osoby ludzkiej – kim jest, skąd pochodzi, jaki ma rodowód i dokąd zdąży. Na szczególną uwagę zasługuje dydaktyczny charakter recenzowanego traktatu. Autor krok po kroku, systematycznie wprowadza czytelnika w sedno zagadnień opracowywanych w poszczególnych rozdziałach, dołączając do rozprawy propozycje praktycznego podjęcia analizowanych zagadnień. Otrzymujemy pracę solidnie i gruntownie przemyślaną, która jest efektem głębokiego i rzetelnego namysłu nad człowiekiem. *Traktat o człowieku* K.T. Wencela jest ważną pozycją, która budzi uznanie wobec zaprezentowanej przez Autora erudycji i rzetelności warsztatu naukowego.

Jednym słowem, obraz człowieka wypracowany w monografii uwzględnia i głęboko analizuje wszystkie wymiary osobowego bytowania, tym samym pokazuje człowieka w całej jego pełni, nie odcinając go od korzeni i ostatecznego przeznaczenia, co pozwala rozumieć człowieka i głosić prawdę o jego bytowaniu, bowiem milczenie współczesnej antropologii w kwestii pozaziemskiego wymiaru osoby ludzkiej utrudniało głębokie jej rozumienie.

ks. prof. UKSW dr hab. Andrzej Perzyński